

Број 01-3381

19. 9. 2017. A

На основу чл. 9. став 2. Правилника о пријави, изради и одбрани докторске дисертације, докторског уметничког пројекта Универзитета у Крагујевцу (бр: III-01-749/21 од 29.09.2016. године) и позитивног мишљења Комисије за претходна питања Универзитета (бр. IV-02-809/3 од 18. 9. 2017. године), декан Факултета доноси

РЕШЕЊЕ
о стављању Извештаја на увид јавности

Извештај Комисије о научној заснованости теме докторске дисертације *Фолклорни обрасци у српској књижевности романтизма, авангарде и модернизма* (бр. 01-2933 од 28.8.2017. године) и испуњености услова кандидата Александре Матић, ставља се на увид јавности објављивањем на сајту Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу, у трајању од 15 дана.

Декан Факултета

Радомир Гомић, редовни професор

ПРИМЉЕНО: 28.08.2017			
Орг.јед.	Број	Прилог	Предности
01	2933		

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ОДСЕКА ЗА ФИЛОЛОГИЈУ
ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ**

Наставно-научно веће Одсека за филологију Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу на седници одржаној 15. маја 2017. године предложило нас је, а Веће за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу на седници одржаној 12. јула 2017. године (одлука IV-02-703/26) именовало у Комисију за оцену подобности теме за израду докторске дисертације *Фолклорни обрасци у српској књижевности романтизма, авангарде и модернизма* кандидаткиње Александре Матић. Имамо част да, после увида у образложение предложене теме и у библиографију кандидаткиње, Наставно-научном већу Одсека за филологију Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Кратка биографија кандидаткиње

Александра Матић рођена је 2. априла 1990. године у Крагујевцу. Дипломирала је на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу у јуну 2013. године, са просечном оценом 9,23. Мастер студије завршила је такође на Филолошко-уметничком факултету са просечном оценом 10,00 и након одбране мастер рада на тему „Словенство у раном стваралаштву Растика Петровића” у септембру 2014. године стекла звање мастер филолог (србијанац).

Докторске студије уписала је 2014. године на Филолошко-уметничком факултету, смер Српски језик и књижевност (модул књижевност), у оквиру којег стиче теоријско и аналитичко знање и оспособљава се за самостални научно-истраживачки рад и примену стеченог знања.

По Уговору о привременим и повременим пословима Александра Матић била је ангажована на припреми и реализацији наставног процеса ОАС на предметима Усмена књижевност и Усмена поетика и жанрови, у летњем семестру школске 2014/2015. године и у зимском и летњем семестру школске 2015/2016. године. Од новембра 2016. године запослена је на Филолошко-уметничком факултету као асистент за ужу научну област Српска књижевност. Од новембра 2016. обавља и посао лектора за часопис *Наслеђе*, који издаје Филолошко-уметнички факултет.

2. Наслов, предмет и хипотезе докторске дисертације

За израду докторске дисертације кандидаткиња Александра Матић предложила је тему *Фолклорни обрасци у српској књижевности романтизма, авангарде и модернизма*. Излажући у *Образложењу* концепт свога рада, на којем

би се заснивало елаборирање предложене теме, за предмет своје дисертације кандидаткиња одређује фолклорне обрасце, који су, обухватајући традиционалну уметност, мишљење, знање и пракса, инкорпорирани у писану књижевност српског романтизма, авангарде и модернизма – у српску књижевност трију епоха чији поетички оквири омогућавају да се одређени аспекти фолклора афирмишу у датом тренутку књижевне историје. Отуда се истраживање усмерава и ка вредностима које се у поетици одређене епохе и у поетици појединачних аутора отварају ка фолклору, ка новим тумачењима фолклорне традиције и ка облицима прекодирања фолклорне грађе. Циљ рада је да се у дијалогу „литерарне”, „модерне” културе са различитим аспектима фолклора, као изразима шире традицијске културе, идентификују и протумаче процеси преображажаја од митског, обредног, паремијског ка идеолошком, социокултурном, религиозном, историјском, психолошком, филозофском кодификовању.

С обзиром на то да је неодређеност граница појма *фолклор* одредила појаву мноштва тумачења његовог значења и опсега, на почетку истраживања неопходно је дефинисати приступ фолклору, који ће условити и даљу употребу термина *фолклорни обрасци*, који је у основи рада. Притом треба осветлiti токове фолклористичких увида теоријског карактера, од настанка термина до данас, јер се достигнућа фолклористике указују као значајан контекст за разумевање односа фолклора и литературе. Приликом истраживања, активирају се, преко релевантних студија, и знања из антропологије, социологије, историје и филозофије, чиме се стварају могућности за теоријски пресек студија фолклора и књижевности.

Теоријски пресек и кореспонденција фолклористичких и литерарних студија подразумева и текстуалну и етнолошку оријентацију у истраживању, тако да се, с једне стране, узимају у обзир значајни аналитички резултати у оквиру структурално-семиотичког, ритуално-митолошког и контекстуалног приступа фолклору, али се фолклор пре свега посматра, у складу са постструктуралистичким приступом, као систем знакова који прожима књижевни текст (као други семиотички систем) и спречнут са њим остварује ново значење. Семантички потенцијал фолклорни обрасци задобијају из социјалног, културно-историјског, идеолошког контекста из којег су преузети, али и у који се „реситуирају” преко литерарног текста, описом, алузијом, парафразом, цитатима, преобликовањем тематско-мотивског и стилско-изражајног фолклорног фонда или структурним прекодирањем.

Полазећи од схватања Мирјане Детелић, Лидије Делић, Дуње Рихтман Аугуштин, Ивана Чоловића, Ивана Лозице и других угледних фолклориста, који тврде да је фолклор „део ритма цивилизацијских промена”, истинска људска појава одређена променљивошћу, с обзиром на људе који их стварају, на време у којем ти људи живе, на друштвено-политичке односе и вредносни систем, на околину у којој фолклорне творевине настају, кандидаткиња Александра Матић настоји да покаже како фолклор у свом богатству никада не може до краја бити раширен, те да увек пружа могућност за нове интерпретације. Кандидаткиња стога поставља питање: На који начин се у књижевноисторијском току фолклорни обрасци реактуелизују – као хомогене творевине које своје значење исцрпљују у поједностављеном, апстражованом поимању традиционалне културе или су посреди променљиве конструкције које своју личност подсећају у културним, социјалним, друштвеним, идеолошким оквирима унутар којих настају и посредством поетичких захтева епохе преко које се преносе? Губљење стабилног контакта фолклорних образца са изворним контекстом у писаном медију отвара простор за учитавање нових значења, па са предоченог полазишта Александра Матић поставља

средишње питање свог истраживања: Шта омогућује литерарним текстовима да уписују фолклорне обрасце упркос разлици у медију, функцијама и природи текстова? У ту сврху кандидаткиња ће тумачити дела српских писаца романтизма, авангарде и модернизма. Корпус рада представљају поетски, прозни, драмски опус следећих аутора: Петар II Петровић Његош, Бранко Радичевић, Ђура Јакшић, Јован Јовановић Змај, Лаза Костић, Станислав Винавер, Момчило Настасијевић, Раствко Петровић, Васко Попа, Миодраг Павловић, Бранко Мильковић, Љубомир Симовић, Иво Андрић.

У досадашњим истраживањима основне перспективе одређене су утицајем усмене књижевности (која је само један од елемената фолклора) на писану, што ће свакако бити значајно полазиште рада Александре Матић, јер се културна, као ни језичка, условљеност не може занемарити при тумачењу, али се у овом случају у обзир мора узети и друга перспектива, која као проблем препознаје управо (не)довршеност фолклорних образаца, чија се концептуализација остварује у складу са књижевноисторијским ритмовима. Циљ истраживања је предочавање потенцијала фолклорних образаца да обезбеде перманентно присуство у српској књижевности 19. и 20. века, али и у наступајућим поетикама као бесконачно, живо произвођење значења. Одатле се као проблем који треба осветлiti јавља приступ фолклору са „априорним вредносним мерилима”, кроз национални патос или класно-социјална мерила (кандидаткиња се ослања на концепцију Маје Бошковић Стули), потом кроз нераздвојивост фолклора са појмовима традиције и континуитета. У томе кандидаткиња следи став и Хермана Баузингера, који указује да је фолклор у одређеним поетичким токовима постављен као алтернативни свет, као оно што функционише „изван владајућих норми” (Баузингер 2002). Фолклор се посматра и као ескапистичка сфера, у којој примитивни (или дивљи) човек и његово стваралаштво оличавају супротност конвенционалности и етикецији, али и провокацију (Баузингер 2002), што се на хоризонту српске књижевности увиђа пре свега у стваралаштву авангардних аутора.

С обзиром на то да се најчешће указује на то да је са Вуком успостављен национални културни и књижевни канон на темељима „народне културе” у периоду смене поетичких парадигми с краја 18. и почетка 19. века (кандидаткиња упућује на увиде Богуслава Жељинског), потребно је испитати како тај механизам функционише у различitim периодима књижевне историје. Нарочито с обзиром на то да многи аутори модерне поетске облике стварају утемељујући их у обрасцима усменокњижевног и, шире, фолклорног искуства, а да не усвајају, како је о томе писао Сава Дамјанов, „популистичку друштвену свест (традиционалне вредности, култ народа и српског села, итд.)”. Таква поетичка усмереност најчешће се ослања на митско-архетипске аспекте фолклора, или се у свом провокативном, пародијском усмерењу идентификује – што дисертација Александре Матић треба да покаже – и у „антиобрасцима” фолклорног наслеђа, парадоксално изнова се потврђујући и афирмишући, кроз само уписивање датог обрасца.

Као основне хипотезе истраживања, кандидаткиња Александра Матић износи оне претпоставке које су кључне да би се остварио свеобухватни приступ проблему присуства фолклорних образаца у литерарном стваралаштву. Истраживање ће, наиме, бити спроведено у оквирима следећих хипотеза:

- У тренутку кад почиње да се бележи, када постане објект промишљања, фолклор прераста у текстуални траг прошлости који потом постаје подложен различитим прерадама у чину интерпретације, пре свега као

- културна другост која делује унутар модерности. Дискурзивна пракса коју је успоставила романтичарска „текстуализација“ фолклора подразумевала је извесну концептуализацију фолклора, те ће исти принцип бити у различитим раздобљима прихватању приликом стилизације дела у фолклорном кључу. Концепт фолклорне традиције неодвојив је од идеје и искуства модерности, као своје дискурзивно изграђене опозиције.
- Фолклорни обрасци нису објективно постојеће датости, већ збир елемената једне културе и комуникације која своју епистемичку моћ и вредновање задобија у процесу сакупљања, именовања и легитимизације у научним категоријама. Поред тога што сам фолклор није неутрална категорија, и свако преузимање и уписивање фолклорне грађе у нови текст успоставља прећутно приписивање вредности, те отуда (1) преузети фолклорни обрасци помажу при сагледавању промена поетичких одлика епоха и аутора, једнако као што (2) литерарна традиција која се темељи на фолклорним обрасцима указује на разноврсност и богатство фолклора.
  - Фолклорни обрасци представљају знакове културе који циркулишу како унутар фолклорног, тако и изван, у сferи литерарног – у којој се смисао рађа из сусрета и дијалога новог текста и традиције. Деперсонализација, која је већ одређујућа за фолклор, и самим тим онемогућује интерсубјективност као тачку са које се сагледавају релације „традиције и индивидуалног талента“, у процесу интеракције фолклора и литерарних текстова доводи до посматрања образца као интертекстова који круже у процесу интертекстуалне размене, те фолклорни обрасци нису само „цитати“ који се свесно уgraђују у текст, већ и на несвесном нивоу ’рад‘ једне књижевне и културне традиције унутар које се мисли и ствара.
  - Приступ фолклорним обрасцима помаже сагледавање идентитета: Праћење фолклорних образца у новом контексту омогућује сагледавање аспеката и токова у (де)конструисању колективног идентитета, тј. приступ фолклорној традицији указује на потребе стварања нових или обнављања или реактивирања старих културних и идентитарних образца.
  - Приступ фолклору помаже разумевању модерности: Разумевање фолклора као довољно „удаљеног“, „недужног“, „окамењеног“ феномена омогућава да се њиме осветле извесне историјске, идеолошке, друштвене, психолошке сфере савремене стварности, односно – проговор о фолклору из савремене перспективе увек је и проговор о тренутку из којег се проговара.

3. Подобност кандидаткиње

Поред тога што је успешно завршила другу годину (четврти семестар) Докторских студија из књижевности и тиме стекла неопходне услове за пријаву докторске дисертације, Александра Матић је до сада објавила петнаест радова:

1. Александра Матић, „Словенство у раној поезији Раствка Петровића“, *Липар*, 55, Универзитет у Крагујевцу, Крагујевац, 2015, 133–147. [УДК 821.163.41-14.09 Petrović R. COBISS.SR-ID 520836245 ISSN 1450-8338] M53
2. Александра Матић, „Облици смеха у јејским народним песмама о Марку Краљевићу“, *Липар*, 57, Универзитет у Крагујевцу, Крагујевац, 2015, 61–76. [УДК 821.163.41-13.09:398 COBISS.SR-ID 522114453 ISSN 1450-8338] M53

3. Александра Матић, „Где пребива срећа? Усмена приповетка 'Усуд' – између фатума и врлине”, *Срећа*, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2015, 95–104. [УДК 821.163.41.09:398]:17.023.34 COBISS.SR-ID 515172526 ISBN 978-86-85991-86-8] **M45**
4. Александра Матић, „Слике Јужне Србије у путопису Станислава Кракова 'Кроз Јужну Србију'”, *Станислав Краков – авангарда, маргина, наслеђе*, Народна библиотека Вук Караџић, Крагујевац, 2015, 141–154. [УДК 821.163.41.09-992 Krakov S. COBISS.SR-ID 522363797 ISBN 978-86-83007-49-3] **M45**
5. Александра Матић, „Поетички аспекти интертекстуалности у роману *Бурлеска господина Перуна бога грома Раствка Петровића*”, *Савремена проучавања језика и књижевности: зборник радова са VII научног скупа младих филолога Србије*, Књ. 2, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2016, 177–187. [УДК 821.163.41.09 Kiš D. 821.133.1.09 Proust M. COBISS.SR-ID 515347374 ISBN 978-86-85991-87-5] **M63**
6. Александра Матић, Неда Срећковић, „Могућност непристања”, *Кораци*, Народна библиотека „Вук Караџић“, Крагујевац, година L, свеска 4-6, 2016, 162–168. [УДК 821.163.41-32.09 Sibinović Đ. COBISS.SR-ID 523027861 ISSN 0454-3556] **M53**
7. Александра Матић, „Митски преображаји у циклусу 'Магновења' Момчила Наставијевића”, *Савремена проучавања језика и књижевности: зборник радова са VIII научног скупа младих филолога Србије*, Књ. 2, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2017, 65–77. [УДК 821.163.41-1.09 Nastasijević M. COBISS.SR-ID 231717644 ISBN 978-86-80796-06-2] **M63**
8. Александра Матић, „Нова расткологија – границе, тоталитет, традиција, тело”, *Наслеђе*, бр. 33, 2016, 301–312. [УДК 821.163.41.09 Petrović R. ISSN 1820-1768 = Наслеђе (Крагујевац) COBISS.SR-ID 115085068] **M51**
9. Александра Матић, „Вук, пас и човек у роману *Дан шести Раствка Петровића*”, *Canis lupus између обредне маске и књижевне животиње*, Министарство културе и информисања РС и ФИЛУМ, Крагујевац, 2016, 177–195. [УДК 398:639.111.7]:821.163.41-31.09 Petrović R. ISBN 978-86-80596-00-6 COBISS.SR-ID 228279564] **M45**
10. Александра Матић, „Преиначење старозаветног обрасца у усменој песми 'Ђакон Стефан и два анђела'”, *Липар*, бр. 60, Универзитет у Крагујевцу, 2016, 185–195. [УДК 821.163.41-141.09:398 ISSN 1450-8338 = Липар (Крагујевац) COBISS.SR.ID 151188999] **M52**
11. Александра Матић, „Границни оквири и уоквиривања у роману *Поп Ђира и поп Спира Стевана Сремца*”, *Филолог*, бр. 14. Филолошки факултет, Универзитет у Бањој Луци, 2016, 396–412. [УДК 821.163.41.09-31 ISSN 1986-5864] **M51**
12. Александра Матић, „Трагање за идентитетом у приповеци 'Пустињак и меденица' Раствка Петровића”, *Philologia Mediana*, бр. 8, Филозофски факултет,

Универзитет у Нишу, 2016, 225–234. [УДК 821.163.41.09-34 Петровић Р. ISSN 1821-3332] M51

13. Александра Матић, „Идеолошки аспекти медија у драмама Душана Ковачевића”, *Кораци*, год. 50, св. 10/12, Народна библиотека Вук Караџић, 2016, 102–115. [УКД 821.163.41-2.09 Kovačević D.:316.774 ISSN 0454-3556 COBISS.SR-ID 523665813] M53

14. Александра Матић, „Сећање на Велики рат – сведочанство и траума”, *Липар*, бр. 62, Универзитет у Крагујевцу, 2017, 235–239. [УДК 821.163.41-94.09 Петровић Н. ISSN 1450-8338 COBISS.SR-ID 523963797] M52

15. Александра Матић, „Есхатолошки мотиви у лирском усменом песништву”, *Црквене студије*, бр. 14, Центар за црквене студије, Универзитет у Нишу, 2017, 455–468. [УДК 821.163.41.09-14 ISSN 1820-2446] M24

Поред објављивања научних радова, Александра Матић је учествовала на четири међународна и два национална научна скупа, и као истраживач-сарадник учествовала у научно-истраживачком пројекту реализованом на Филолошко-уметничком факултету: *Усмено, обредно, књижевно* Министарства културе. Наведени радови су у директној и индиректној вези са предметом докторске дисертације кандидаткиње, у којима она показује одлично познавање савремене литературе, као и теоријских и културолошких претпоставки и методологија савременог проучавања књижевности. Завидна интерпретативна умешност, одлична упућеност у резултате савремених промишљања односа књижевности, теорије књижевности и културолошких дисциплина одликује ове радове, чиме кандидаткиња испуњава и ове, научне услове за пријаву теме докторске дисертације.

4. Преглед стања у подручју истраживања

С обзиром на то да се дисциплина фолклора појавила тек у време када традиционално друштво, као идеално замишљено, постаје опадајући начин живота под утицајем технолошких и економских промена и новог поретка друштва заснованог на механичкој производњи, интересовање за фолклор истовремено постаје индикатор модернитета, како то у свом есеју „Folklore and the forces of modernity” објашњава Ричард Бауман. Наиме, у тренутку када почиње да се указује на фолклор као извorno, чисто, првобитно, као стожер стабилног друштвеног система, темељ идентитета и биће народа, он бива преломљен кроз призму идеолошких потреба епохе, аутора, друштвено-политичког и културног миљеа. Претпостављена природност народне културе, укорењеност у родни простор, порекло у предцивилизацијском раздобљу, тј. у раздобљу „неискварености”, према Хердеровој оцени – народну културу чини природном културом, услед чега свако деловање у духу народа као универзална вредност сачувана у фолклору добија предност као сагласје са интересима народа у целини. У *Расправи о пореклу језика* Хердер разликује језик осећаја, као непосредни природни закон, од људског језика као вештачког, продукта разума (Хердер 1989: 8). Вештачки језик је, према Хердеру, потиснуо природни језик, али он може одјекнути испод грађанског

начина живота и друштвене уљудности на „матерњем језику” (Хердер 1989: 8). Језик природе је језик народа (Хердер 1989: 9), чије одјеке Хердер проналази у заносу песама и певања старих народа, у ратним и религиозним плесовима, тужбалицама и обредним песмама (1989: 11). На тај начин доспева до концепције народне поезије као природне поезије, за разлику од уметничке, која је у стању само да подражава тонове природе, односно изворе на којима је језик мање артикулисан, али више осећајан. Како се у језику конституише начин разумевања света, западноевропски народи, који су, према Хердеру, потиснули свој природни језик нагона и ирационалног, заснивају читав метафизички поредак на разуму.

У очувању српске фолклорне баштине и афирмацији народне културе као пожељног културолошког обрасца, али и конституисању свести о националном идентитету у 19. веку, највећи значај имао је сакупљачки рад Вука Стефановића Караџића, јер су истовремено, имајући у виду сазнања о природи фолклора, кроз Вуков рад, пре свега на збиркама *Српских народних пјесама*, стабилизовани одређени репрезентативни обрасци усмене, најпре епске поезије, али и уопште колективног искуства и националног памћења. Процес инструментализације фолклора у периоду с краја 18. века и у 19. веку и осмишљавање фолклора као природне, изворне, чисте народне творевине дејство је диспозитива, који се указује већ у поговору *Мале простонародне славеносербске пјеснарице*, у коме Вуков интерес за културни модел европског романтизма („на таласу русоизма и хердеризма”, како упућује Сава Дамјанов (2015: 585)) своју интерпретацију добија у исказу да народна епска поезија садржи „негдашње битије српско и име”, односно да властиту природу етничитет генерише кроз епске фолклорне форме. Идентитет се тако гради на модусу мита, односно кроз наративну прагматику, тако да у процесу самоидентификације културе долази до одстрањивања прича и догађаја који се не могу уклопити у образац на коме почива њихов културни идентитет. На почецима Вуковог сакупљачког рада диспозитив даје снагу у борбама за независност и кроз причу прибавља легитимитет устаницима, односно, како то објашњава Жан Франсоа Лиотар – сама прича јесте ауторитет који обједињује један посебан идентитет (Лиотар 1990: 52). Поред *Српских народних пјесама*, велики значај при апрапријацији културе утемељене на народној традицији имало је управо утемељење народног језика као књижевног и Вуков *Српски рјечник*, који се почиње посматрати као „велики код” на коме се ствара поменути културни образац, управо јер чува значајне културне слојеве, те ће *Рјечник* бити подстицајан и за многе романтичарске и реалистичке наративе патријархално-народњачког сензибилитета. Преко њега је, према Меши Селимовићу, Вук постао „национална институција”, дајући књижевности, али и култури уопште, дух свог *Рјечника* (према: Делић 2015: 614).

Тврђња о међусобној условљености ауторитета који приповеда и легитимности наратива коју потпртава Лиотар наговештена је већ у тексту „Фолклор као нарочит облик стваралаштва”, у којем ће Jakobson и Богатирјев (указавши најпре на деветнаестовековну праксу усрдиштења апстрахованог колектива као стваралачког субјекта) у процесу стварања, рецепције и преношења фолклорне творевине утврдити значај *превентивне цензуре заједнице*, односно културне традиције којом је стваралац условљен, те у том смислу функционише изван појма ауторства. Одрицање ауторства које је посведочено и у Вуковом Предговору за прву књигу *Српских народних пјесама* није једноставно прикривање елемената импровизације, већ израз осећања колективне свести, која и јесте чинилац разлике између „народног певача” и песника. Отуда се проблем субјекта фолклора, ауторства и односа колективитета и индивидуалитета, који ће обележити

у великој мери фолклористику 19. века, полако преосмишљава у корист сагледавања таквог дијалектичког споја у којем стваралац као део заједнице задобија легитимитет из наративних образца унутар којих делује, а истовремено је тим истим обрасцима ограничен, те условљен да одбације све што није функционално у одређеној заједници (Jakobson, Bogatićev 1971: 18, 19).

Тек 20. век у фолклористици ће начинити помак ка истраживању начина постојања фолклорне традиције у друштву, као и технике усменог стварања књижевног фолклора. Теоријски модел заснован на бинаризму усмено–писано покреће и сагледавање односа фолклора и писане књижевности постављен на темељима разлике у процесу стварања и медију изражавања. Оријентација на изучавање фолклорног перформанса јавила се као реакција на филолошке анализе које су се бавиле само написаним фолклорним текстовима, концепције по којима је причање приче или певање песме само репродукција нечег што претходно постоји (Lozica 1990: 113).

Де Сосирово полазиште у постављању проблема постојања фолклора доводи ауторе до разликовања с једне стране извесне ‘праваријанте’, не у смислу извора, већ у значењу структуре којој би одговарао појам *langue* и која „постоји изван поједињих особа, оно постоји потенцијално и само је комплекс одређених норми и подстицаја, подлога живој традицији коју извођачи оживљавају индивидуалним стваралаштвом, као што ствараоци *parole* поступају *sa langue*“ (Jakobson, Bogatićev 1971: 21) и с друге стране њених објективација које у извесној мери увек садрже индивидуалне иновације и одговарају појму *parole*.

На истим теоријским поставкама аутори разликују усмереност фолклорних и литерарних дела: са аспекта извођача фолклорног дела, та дела представљају ванперсоналну чињеницу (*langue*), док за писца литерарног дела оно се јавља као *parole*, тј. зависно је од индивидуалних остварења. *Parole* допушта богатију разноликост модификација него *langue* (Jakobson, Bogatićev 1971: 27), што се у чланку доказује разноликошћу сажеа карактеристичних за литературу, а с друге стране ограниченошћу сажеа у фолклору (Jakobson, Bogatićev 1971: 28).

Друга разлика постављена је према критеријуму односа према цензури, која је незаобилазна претпоставка постанка фолклорних дела, за разлику од литерарних која не морају узимати у обзир захтеве средине, сматрају аутори (Jakobson, Bogatićev 1971: 22). Такав је однос имао на уму и Јуриј Лотман, одредивши поетски систем књижевног фолклора кроз есетику истоветности, али је знатно раније Алберт Лорд утврдио постојање два појма песме у усменој поезији: „Један је општа идеја повести, која укључује сва њена певања. Други појам је онај који се односи на посебно извођење или текст“ (1990: 179). На темељима језичких метафора у тумачењу начина постојања епа, већ Алберт Лорд је тврдио да морамо престати с покушајима да нађемо изворник било које традиционалне песме (Лорд 1990: 180), јер песма коју слушамо јесте и та изворна песма, јер свако извођење је више него извођење, оно је репродукција. Остављајући само питање извора фолклорног дела по својој суштини изван граница фолклористике (1971: 23), Jakobson и Bogatićev замерају романтичарима истицање генетичке самосталности и самониклости фолклора, сматрајући да су за фолклористику битнији функција преузимања, избор и трансформација преузете грађе. Међутим, за разлику од Лорда, Jakobson и Bogatićev критикују и тезу према којој народ не продукује, него репродукује, јер „немамо права да повучемо непремостиву границу међу продукцијом и репродукцијом“, с обзиром на то да репродукција није пасивно преузимање. У том смислу аутори не праве разлику између литерарних стваралаца и певача приликом преузимања грађе из старине, јер разлика у тим уметничким

формама настаје приликом интерпретације, односно у функцији коју грађа задобија у датом поетичком окружењу, „па чак ни они формални елементи за које се у првим чинило да су се преузимањем сачували, не смеју се сматрати идентичним са својим узором: у тим уметничким формама настаје измењена функција” (1971: 24).

Дакле, и поред свих утицаја и преплитања фолклорне и литерарне грађе, сматрају Јакобсон и Богатирјов, „немамо право да бришемо границу између усменог песништва и литературе у корист генеалогије” (1971: 25). Разматрања структуре и генезе фолклора доводе до тога да му се одузима једно утемељење – извор, али му се приододаје друго, које смо назвали праваријантом, која управља значењем и интерпретацијом предмета. Јакобсон и Богатирјов се залажу за синхронистичку фолклористику, која би се морала одвојити од историје књижевности и од питања порекла и фокусирати се на актуелни репертоар заједнице, како би се разоткрио систем (*langue*) фолклора, његове функције и структурни принципи.

Истраживачи 20. века сложили су се да је најприхваћенија карактеристика фолклора управо преношење усменим путем. Осим тога, значење фолклора све се више приближава категорији – уметности, односно одређује се као „вербална уметност” и „усмена књижевност”, чиме је уједно постављена и оперативна разлика између фолклора и литературе. Претходној научној мисли о фолклору замера се потреба да се фолклор опише као статички, опипљив предмет. Такву перспективу већ Јакобсон и Богатирјов проблематизују, а Бен Амос продубљује теорију о фолклору као процесу који се развија у друштвеном контексту. Дан Бен Амос у чланку *Ка дефиницији фолклора у контексту* фолклор тумачи као „интегрални део културе”, те свако одвајање фолклорних творевина „од домаћег локалитета, времена и друштва неизбежно уводи квалитативне промене”. Важан фактор фолклора Бен Амос види у томе што се фоклорна комуникација збива лицем у лице, у таквој ситуацији где људи непосредно комууницирају. Дефинишући фолклор као уметничку комуникацију у малим групама чије је постојање условљено културним контекстом, Бен Амос даље проматра фолклор као акцију у којој нема дихотомије између процеса и продуката и која укључује креативност и естетску реакцију. Недостаци оваквог приступа убрзо су разоткривени. Преласком интересовања савремене науке о фолклору са резултата на процес дошло је до запостављања текста оствареног у оквиру жанра, сматра Нада Милошевић Ђорђевић, као јединог видљивог континуитета постојања народне књижевности. Без текста као финалног остварења, процес би постао сам себи сврха, а из проучавања фолклора био би искључен важан део културне баштине и поетско-фолклорног система усмене књижевности, који, иако није идентичан са поетским системом писане књижевности, не би се могао замислити без постојања жанрова „који кроз векове показују постојаност својих структура и захваљујући којима усмена књижевност и егзистира”. (Милошевић Ђорђевић 2006: 69). Наглашавање жанровских константи не одриче могућност промена у оквиру фолклорно-поетског система јер се трансформација поједињих врста може пратити у дослуху са функционалношћу за заједницу (Милошевић Ђорђевић 2006: 71).

Иако Маја Бошковић Стули сматра да Бен Амос оправдано негодује против статичког поимања фолклора као укупности ствари које се могу изоловано сакупљати, и она дели уверење да се неке објективације ипак не могу занемарити, попут: приче, песме итд., те задовољавајуће решење види у Дандесовој замисли о трима нивоима анализе фолклора – тексту, текстури, контексту (1964). Дакле, као што је реконструисање контекста недовољно на основу текста, тако ни контекст

није довољан за утврђивање жанра, те је потребно сагледати фолклор са све три позиције.

Пишући о односу фолклора и литературе, К. В. Чистов главну диференцијалну црту види у медију постојања: усмености и писаности, тумачећи је као разлику између природне „контактне“ комуникације и „техничке“ комуникације, при чему се природна или „контактна“ комуникација одвија непосредно, без материјално фиксираног текста, усменом речју, мимиком и гестикулацијом, а без додатних техничких средстава и система знакова каквим се користи „техничка“ комуникација. При комуникацији „техничког“ типа врши се прекодирање из једног система знакова у други (реч – писаност) и притом се губе вантекстовни елементи (текстура и контекст) и, што је најважније, могућност непосредног деловања пошиљаоца и примаоца. Тај нови начин постојања текста условио је нове поступке и конвенције (Лозица 1982: 48). Из тога следи да ни запис фолклорног текста није више део фолклорног процеса, него фиксирано дело с естетичком (уметничком) функцијом, који може послужити као инспирација новој креацији или као узорак индустријском производу, како примећује Лозица (1982: 48). Чини се да је свесна естетичка функција страна фолклорном процесу, те да учесници фолклорног процеса немају потребу за „чувањем дела“. Фолклор живи и траје само као „контактна“ комуникација, док му се вредности изван контекста приододају тек бележењем (Лозица 1982: 48).

Чистов подсећа на неопходност разликовања литературе од фолклора и на хронолошки примат фолклора (Лозица 1982: 49), како не би дошло до методолошких погрешака. Јер, с обзиром на то да су писана дела за нас обичан и најпознатији облик стваралаштва, и представе на које смо навикли пројицирају се и на подручје фолклора. Наведени став и Валтер Онг у својој студији *Orality and literacy* дели са претходним истраживачима (Чистовим, Јакобсоном и Богатирјовим). Онг сматра да о усмености и усменим културама можемо говорити само из перспективе писмености, па отуда и назив *усмена књижевност* представља парадокс, јер сама реч *књижевност*, односно *литература* већ претпоставља писменост, док је прелитерарна традиција подразумевала и једну сасвим другачију свест и другачији поглед на свет који Онг објашњава кроз појам *психодинамике усмености* – што значи да је примарна усменост увек рачунала на акцију, звук који се простире у времену и не може бити стабилизован и окамењен. Коригујући Деридин став да нема ничег изван текста, Онг тврди да у потпуном одсуству писмености не постоји ништа изван мислиоца што омогућава истоветан ток мисли (Онг 2005: 33). Смештајући (с)мисао у говор, Онг текстовима додељује само оно значење које је изван њега, у референци присутној у свету звука. Текст за Онга представља кодiranе симболе помоћу којих човек може тек изазвати у својој свести стварне речи, остварене у звуку. Иако изражава велики потенцијал речи, текстуална, визуелна репрезентација речи није права реч, већ, секундарни систем. Народи са штампарском традицијом убеђени су да речи, у суштини звук, треба посматрати као „знак“, јер „знак“ се односи, пре свега, на нешто визуелно схваћено, тврди аутор. Наше поимање речи као знакова производ је културе писмености, која намеће да се све људско искуство представи кроз визуелне аналогије. Усмени човек вероватно није мислио речи као „знакове“, претпоставља Онг, наводећи у прилог томе да их Хомер одређује кроз стали епитет „крилате речи“ – који указује на неухватљивост, снагу и слободу: речи су стално у покрету, у лету.

Онг потврђује да је Дерида сасвим исправно одбацио убеђење да је писање беззначајно у односу на изговорене речи, али створити логику писања без истинског

разумевања усменог стварања из кога је писање проистекло и за које је писање трајно и неизбежно везано, значи за Онга – ограничите разумевање. Прво озбиљно скретање пажње на контраст између усменог начина мишљења и изражавања и писаних модуса дошло је не у лингвистици, већ у књижевности, сматра Онг, издвојивши рад Милмана Парија на тексту *Илијаде* и *Одисеје*, који је, након Перијеве смрти, довршио Алберт Лорд у књизи *Певач прича*. Онгов и Лордов приступ повезује то што функционисање фолклора, тачније „усменог песничког језика“ осмишљавају кроз начела језичког система. Лорд објашњава да кад говоримо материјни језик, ми не понављамо речи и фразе које смо свесно научили напамет, већ нам речи и реченице навиру из уобичајене употребе, те и певач делује у оквирима своје „специјализоване граматике“ (Лорд 1990: 77).

Већина наведених истраживања синхронистичке фолклористике почива на филозофији присуства – нарочито идеје о праваријанти и контактној усменој комуникацији. Како не постоји могућност реконструисања почетног стваралачког импулса, односно „порекла“ једне песме (што потврђују и Јакобсон и Богатирјов), а сваки покушај да се иде трагом њеног извора доводи до распрашивавања значења, до неодредивости, отуда се свака варијанта у одређеној мери посматра као аутономни стваралачки чин, импровизација, која је, међутим, и даље структурисана по једном општем обрасцу, трансцендентно постојећој праваријанти заснованој на теоријском моделу бинаризма *langue – parole*. Таква уписана структура фолклора постаје неопходан услов теорије перформативности и сваког појединачног извођења фолклора у извornом контексту те повлачи собом и закључак да издавањем из првобитног контекста и постављањем у други (нпр. литерарни) у коме се само реферира на првобитни догађај исказ остаје празан – односно, с обзиром на то да су у литерарни контекст уписаны фолклорни обрасци обележени одсуством и аутора и извorne ситуације извођења и примаоца (слушалаца, публике), који му дају значење. То, међутим, не спречава поновљивост фолклорног обрасца као ознаке која излази из домаћаја првобитног окружења, па самим тим и значења које усмерава и контролише фолклорна свест, тако да у литерарној сferи добија неисцрпне контекстуализације, преломљене кроз различите стваралачке процесе.

Стога је значајно посматрати фолклор и изван критеријума медија трансмисије, односно изван бинарног односа усмена – писана уметност речи, јер се таквим поступком, како је утврдио Бен Амос и потврдила Бошковић Стули (Бошковић Стули 1983: 31), није успело утврдити шта је фолклор него се једино квалификовао његов начин циркулисања. Главно питање је, подвлачи Маја Бошковић Стули, шта је то што усмено циркулише? У великој мери понављајући закључке Валтера Онга о примарној усмености, Анџеј Менцлев такође преокреће питање од „на који начин траје еп?“ ка „шта траје захваљујући епу?“ (Менцлев 2013: 99). Постављена питања имају значаја у истраживању Александре Матић, најпре стога што се фолклорни обрасци сагледавају унутар литературе, а то значи изван извornog контекста и начина постојања и циркулисања. Отуда се као средишње питање може препознати, унеколико преформулисано, питање Стулијеве и Менцлева: шта омогућује литерарним текстовима да уписују фолклорне обрасце упркос разлици у медију, функцијама и природи текстова?

Узајамне утицаје, додире и преплетања усмене и писане књижевности Иван Лозица објашњава заједничком припадношћу већој целини, односно посматрајући их као делове људске вербалне делатности, употребе језичког медија, јер то су, бахтиновски речено, манифестије људског духа, два начина употребе језика (Лозица 1990: 114). Међутим, пошто фолклор није само вербална комуникација, као ни само уметничка комуникација, потребно је фолклор и литерарне текстове

поставити у једну ширу заједничку раван – тј. наћи тачке додира, у којима се превазилазе комуниколошке и поетолошке границе. Испитивање вредности сусрета, преплитања и трансформација писане књижевности и фолклора изискује интердисциплинарни приступ у процесу интеграције знања из различитих научних и културних области.

5. Значај и циљ истраживања са становишта актуелности у одређеној научној области

Теза *Фолклорни обрасци у српској књижевности романтизма, авангарде и модернизма* Александре Матић доприноси установљавању нових увида у поетичке специфичности усмено традираних текстова и фолклора уопште, а поготово феномена формултивности као поетолошке, интертекстуалне одлике, што омогућава и сагледавање усмене и писане културе и њихових контаката из нове перспективе. Истраживања која рад на датој тези подразумевају значајна су јер производњу симболичких знакова осветљавају као важно кохезивно својство усмене и писане културне праксе, које омогућава и њихов дијалог, и поред тога што текстови функционишу унутар различитих кодова. Ослањајући се на интертекстуално тумачење усмене традиције, циљ истраживања одређених овом дисертацијом јесте активирање и испитивање, поред језичких елемената фиксирањем различитим текстовима, и система веровања који су подложни историјским променама. С обзиром на то да се унутар фолклорних образца разматрају и системи вредности, веровања и фолклорног знања и мишљења, као елемената традиционалне културе очитованих у фолклорном систему, требало би показати деликатност таквог предмета, јер се егзистенцијалне форме и регистри могу наметнути као природна, основна, неоспорна уверења, која се односе на природу човека, друштва и света. Отуда ће се истраживање ослањати на Дандесов концепт *народних идеја*, као основних јединица анализе – неодређеног и дифузног појма – погледа на свет. Осим тога што се оваквим приступом народне идеје преводе из фолклора као целине, одбацијући самонаметнуто везивање за жанрове и категорије, народне идеје посматрају се као маркери идентитета који утемељују мисао и акцију колектива, али се тешко артикулишу јер представљају део несвесног културе једног народа. Указујући зато на тешкоћу идентификовања фолклорних идеја, Дандес се позива на мисао Рут Бенедикт о томе да „не можемо видети објектив кроз који гледамо“ (према Дандес 2007: 190). С обзиром на то да Дандес, са структуралистичких теоријским полазишта, структуру погледа на свет поистовећује са језиком, а народне идеје посматра синхронијски, као јединице погледа на свет, усвајање овог концепта могуће је само са позиција деконструкције, која настоји да „невиђено изложи погледу“ (Дерида, према Лешић 2003: 63), односно да са рубне позиције осветли начин на који култура мисли себе. Решење се, наиме, разазнаје већ и у самом Дандесовом есеју, с обзиром на то да аутор наглашава да „није могуће да се [народне идеје] константно налазе у истом облику“, што потврђује да се оне могу сагледати ако се утврди најпре како су те идеје историјски одређене симболичким поретком којим се конструише идентитет. Услед разноликости и многобројних условљености постојања и функционисања фолклорних идеја, потребно је приступити им тако да им се не одузима археолошки приступ. У спрези са Дандесовим уверењем да фолклорне идеје представљају конститутивни елемент текстова културе, проистиче и претпоставка

да фолклорни обрасци делују у мрежи текстуалности као свеукупност своје конкретне реализације и претходних и будућих „текстуалних трагова“ који су као „вишак“, у односу на оно што се зна и оно што је речено, присутни у тој конкретизацији.

Значај истраживања Александре Матић огледа се, дакле, у перспективи посматрања фолклорних образца изван извornог контекста, а у контексту писане, уметничке српске књижевности 19. и 20. века, што омогућава да се сагледају најзначајнији планови на којима фолклорни обрасци надграђују своје значење у процесу семиозе вишег степена, преламајући се кроз друкчији поетички рам, али што омогућава и да се опази како скривени трагови историје фолклорног обрасца опстају и у новом хоризонту. Предложена тема дисертације је актуелна, а одликује је и оригинални приступ српској усменој књижевности, у виду веома опсежног испитивања фолклорних образца у трима поетичким формацијама – романтизма, авангарде и модернизма. Међузависност фолклора и широког хоризонта уметничке литературе у српском романтизму, авангарди и модернизму до сада није био предмет ниједне дисертације.

6. Веза са досадашњим истраживањима

О односима фолклора и литературе у српској науци о књижевности писано је спорадично у протеклим вековима, али су разматрања значајније обогаћена студијама с краја 20. века и почетка 21. века. Међу првима синтезу о односу усмене и писане књижевности сачинио је Војислав Ђурић у есеју *Однос усмене и писане књижевности* (1969), разматрајући дијахронијски кретања и међусобне утицаје два тока књижевности у зависности од специфичних историјских прилика. Ђурић, наиме, сачињава преглед од настанка писане књижевности до 20. века, указујући на доминацију одређених жанрова по етапама, те осветљава различите видове односа усмене и писане књижевности сводећи их на следеће главне тачке: имитације, патријархални морал и витешки дух, трагика и комика, мотиви, уношење аутентичних или параплизираних делова усмене књижевности у писану, структура, евокације (Ђурић 1969: 333).

Да се кроз динамичне везе није испољавало само интересовање за одређени жанр већ се и поједине теме издвајају као специфични нуклеуси, показује Снежана Самарџија у студији *Сказано, списано и написано* готово пола века касније (2012). Ове нуклеусе ауторка прати кроз специфичну појаву – афинитет епохе, упућујући на значајне ауторе и дела у српској литерарној баштини, али се дотиче и токова у европској књижевности у процесу трансформација усменог у ‘записано’ и ‘писано’.

За истраживање присуства фолклорних образца у уметничкој књижевности посебно је важан однос дефинисан као усмена варијанта → литерарно дело (Самарџија 2012: 54). Представљени вид контакта може се пратити, како је напоменуто, на нивоу стилске формације и ‘афинитета епохе’, али пројимања се указују и, у „ужем“ смислу, при истраживању опуса писца или дела из појединачног ауторског корпуса. Драгоцено би било, напомиње Самарџија, да се у ширим теоријским оквирима испита литерарна примена уметничких поступака, мотивског и стилско-изражајног фонда из усменог наслеђа, што би захтевало особену интердисциплинарну заснованост истраживања (Самарџија 2012: 54).

Осврт на историју српске књижевности у студији Снежане Самарџије открива неколико основних типова интертекстуалних спона: фолклорни текст се

могао преузети у потпуности или фрагментарно, остајући препознатљив сигнал упркос новом контексту, а сложенији односи испољавали су се кроз парафразе садржине усмених текстова, алудије или активирање карактеристичних стилских фигура и симболичког потенцијала појмова (Самарџија 2012: 55). Начини обраде прате се у распону од извornog сведочења о животу традиције, преко мистификација, до интегрисања у оригинални литерарни израз или конструисања фолклорног модела приповедања, а као услов за проницање у богатство значења преузетих елемената узима се разумевање природе остварене везе између написаног текста и фолклорне подлоге. Међу различитим природама обраде најједноставнија је интерполација која је и графички обележена, тако да могу бити на таквим местима и цитати или пак различите врсте метатекстуалности; потом алудија, парафраза и периграфа; подражавање одређених стилских поступака или опонашање самог „једноставног облика”; и најзахтевнија за праћење – преобликовања тематско-мотивског и стилско-изражајног фолклорног фонда.

У уводу своје књиге *Поновнице* (1989) Миодраг Матицки ће одредити основну истраживачку оријентацију, коју ће пратити и остали проучаваоци, а то је да се усмено стваралаштво не може изучавати изоловано и само за себе, већ да га треба пратити упоредо и у односу са писаном књижевношћу у свим епохама, са дубоком свешћу да се оба ова вида стваралаштва често сливају у целовит израз, те да дела са јаче израженим фолклорним кореновима имала трајнију вредност (Матицки 1989: 17). Сличан приступ установила је и Хатица Диздаревић Крњевић, бавећи се у својим двема књигама, у којима је у првом плану усмена поезија, и односом фолклора и литерарне традиције. Наслов *Живи палимпсести* (1980) ауторка посуђује од истоimenог есеја Лазе Костића. Костић је предлагао да изучавање књижевног наслеђа буде „налик археолошком разлучивању и реконструисању временски неједнаких слојева”. Теорија интертекстуалности користи палимпсест као термин којим указује на чињеницу да се значење текстова уобличава кроз њихов однос са другим текстовима, а ауторка наводи двојако значење:

„Метафора живи палимпсести има двојако значење: прво, духовно наслеђе које опстојава у народном језику жив је процес; друго, он се одвија по одређеним поетичким законима од којих је суштинско стваралачко начело наслојавање, преслојавање, увођење свежег градива у наслеђене обрасце и стварање нових амалгама” (Крњевић 1992: 108).

Док су дела Андрића и Кочића, поред доминантних анализа балада, предмет прве књиге, у књизи *Утва златокрила* указује се такође на вишеслојност традиције како кроз усмене баладе тако и кроз дела Сарајлије, есејистички рад Лазе Костића и Раствка Петровића, приповетке Момчила Настасијевића и поезију Бранка Миљковића, све у знаку обредног и обичајног поља традиције који пројима анализиране радове. Међутим, значај ауторких есеја огледа се у томе што се не остаје на појединачним случајевима, већ се све то сагледава у ширем контексту – дакако, поетичком, историјском, културолошком, у којем настају дела. Тако Костићево стваралаштво поставља у контекст хердеровског романтичарског културног програма и кроз културноисторијски програм заснивања термина фолклор и фолклористике, те тумачи и појам фолклора као историјску и књижевну појаву која подразумева и појам народа (па према томе његову садржину и опсег сагледава кроз историју сваке појединачне националне традиције, поистовећујући народ са нацијом), али укључује и општељудску компоненту.

Избегавши да говори о утицајима, Светозар Колјевић у књизи *Вјечна зубља* (2005) у поднаслову одређује предмет истраживања као „одјеке усмене у писаној књижевности”, што би писану књижевност одредило као акустички простор кроз који се рефлектују гласови претходних традиција. Као компаратиста, богату народну традицију у „високој” култури сагледава најпре у европском контексту, да би потом указао на такав сусрет пучког и високог и у српској књижевности. Поред тога што се у посебним поглављима бави фолклорним наслеђем у делима различитих аутора, значајно је поглавље „Игре језичког памћења – фолклор као феникс”, у којем се, слично Матицком, одговара на питање може ли се у историји књижевности разних народа уопште разумети природа књижевних дела без објашњавања удела фолклорног наслеђа. Колјевић закључује да однос фолклора и високе културе никако није једносмеран, већ кружно кретање, прожимање, тако да се имплицитно доводи у питање постојање културне хијерархије, укидајући истовремено и претпоставку да је романтизам увео народну уметност у високу културу и да је са њим завршена њена улога у књижевним делима. Значајно је и то што Колјевић фолклор сагледава унутар језика, као трагове који се понављају и творе духовни и национални идентитет једног народа (2005: 41, 50).

Знатан број текстова бави се утврђивањем удела усмене књижевности у књижевности 19. и 20. века. Љиљана Пешикан Љуштановић насловљава своју књигу *Усмено у писаном* (2009), али се бави и невербалним моделима на којима је та књижевност настајала (обреди, обичаји, веровања, представе о простору и времену), односно осврће се на целокупну традиционалну културу заступљену у уметничким делима различитих жанрова (у бајкама, романима, поезији, драми, те и неким небелетристичким делима) и у различитим епохама – од романтизма до савремене књижевности, да би се у књизи *Кад је била кнегжева вечера?* (2009), указујући на драмски потенцијал усмене књижевности, пажња усредсредила искључиво на драму. Иако је у фокусу један књижевни род – драма, студија је показала своју делотворност на методолошком нивоу услед интердисциплинарне усмерена, тако да се вешто спајају театралогија, фолклористика и наука о књижевности. У процесу драмског транспоновања, али не само драмског, „уместо питања шта се десило, као суштински битна израњају питања како, и, пре свега, зашто се то десило, битан постаје угао посматрача, а тиме, посредно, и визура његовог времена”. Општепозната прича, у чијој је основи препознатљив систем вредности једне културе, у уметничким валоризацијама може се „потврђивати, преиначавати, али и порицати”.

Однос усмености и писаности предмет је преиспитивања и у студији Драгане Вукићевић *Писмо и прича* (2006), у којој се разматрају различити аспекти односа фолклорне традиције и реалистичке приповетке, као важан конкурентски и компензациони однос у реалистичкој традицији и с обзиром на покушај стилизације живе речи у реалистичким текстовима. Иако се фокусира на књижевне аспекте фолклорне традиције, ауторка износи значајан приказ функција фолклора (идеолошка, програмска, аксиолошка, лингвистичка, миметичка, комуникативно-дидактичка), с обзиром на то да за реалистичке писце „народна књижевност није била само књижевност, већ је могла бити и национални програм, и етички кодекс и историја, и ‘чувар истине’ и регула свакодневног понашања” (Вукићевић 2006: 25), што отвара нове могућности тумачења и сагледавања фолклорне традиције и нова значења која им се приододају у литератури. За истраживање које ће спровести Александра Матић чини се најважнијим поглавље „Формализација фолклорног модела”, у којем се наглашавају питања како открити фолклорни предложак у писаном тексту и како утврдити границе фолклорног предлошка, те како

дефинисати однос између контекста из којег је истргнут (фолклорни дискурс) и контекста с којим је срастао (реалистички дискурс). Било да је у питању цитат, тј. директно транспонован фолклорни дискурс у нови систем или индиректно транспонован, тј. трансформисан фолклорни дискурс, закључује се да је семантички потенцијал фолклорног предтекста неисцрпан у процесу преозначавања.

Културолошка сложеност књижевних текстова, усмених и писаних, уочава се у књигама Валентине Питулић *Трагом архетипа* (2011), *Дновиде воде* (2012) Божка Сувајића и *Од Цариграда до Будима* (2014) Славице Гароње Радованац. Бавећи се проблемом архетипова у књижевности, Валентина Питулић начинила је најшири хронолошки лук, од Библије до постмодернизма, посебно сагледавајући однос усмене и писане књижевности кроз архетипску критику, пројимање ритуално-митолошког и књижевног, усменопоетског и приповедног наратива.

Знатан део студије *Од Цариграда до Будима* (2014) Славице Гароње Радованац посвећен је „савременој књижевности на фолклорној матрици”, односно присуству фолклора у писаном стваралаштву 19. и 20. века. Ауторка приступа обради грађе и са књижевноестетских и са фолклористичких позиција, тако да се рефлекси фолклора у литерарној традицији сагледавају у једном целовитом облику, где се подједнак значај даје и једном и другом аспекту традиције. Самераван је и степен уметничке трансформације у односу на аутентичност предлошка, те сагледавани усмени приповедни поступци, интерполација грађе, стилско-изражajни слој, фолклорни мотиви, митолошко наслеђе у приповедној прози, антологијским радовима и путописима, који су често остајали изван граница интересовања науке. Ваља истаћи посебно последњи текст књиге у којем се разматра позиција усмене књижевности данас, али се истовремено чини и осврт на рецепцију и вредновање у претходним периодима (међу критичарима и великанима српске науке), како би се указало с једне стране на континуитет повлашћеног статуса народне књижевности као националне вредности првог реда, без обзира на историјско-идеолошке процесе, све до 21. века, а с друге стране на измену однос у савремености, узрокован различитим друштвено-политичким факторима. Праћењем статуса народне књижевности, ауторка указује на значајно измене усмерење српског националног бића, што се одражава на све сфере постојања.

Посебност Сувајићевог приступа у књизи *Дновиде воде* (2012) огледа се у томе што аутор превазилази и појам утицаја, и освртање на разлике усмене и писане књижевности, и у свом компаративном погледу на фолклор у књижевном тексту усмерава пажњу на заједнички фолклорни, митопоетски и историјски фонд културног наслеђа и цивилизацијске баштине, тј. на „говор у писму” и на „письмо у књизи”. У напомени аутор објашњава кованицу из наслова, преузету од Скендера Куленовића, истичући да *дновидо* треба да покаже како усмена традиција види сопству српске културе изнутра, из културе саме, те да и књига говори о идентитету српске културне историје колико и о историји српског културног идентитета (Сувајић 2012: 443) На основу размотрених проучавања може се закључити да је фолклор значајан образац културе, који у великој мери усмерава и из којег се може сагледати стваралачки импулс, али да ипак недостаје, како тврди и Снежана Самарџија, шире теоријски оквир који би и изван појединачних дела, жанрова, аутора, па и изван епоха, расветлио шта омогућује фолклорном наслеђу такву виталност.

Ипак, најважнијим се чини то да тумачење присуства фолклорних образаца у делима писаца и песника српског романтизма, авангарде и модернизма, а уз то и компаративна анализа дела ових трију поетичких формација у распону какав у

дисертацији *Фолклорни обрасци у српској књижевности романтизма, авангарде и модернизма* кандидаткиња предвиђа досад није било тема проучавања, па би њено испитивање одредило нове перспективе посматрања и српске усмене књижевности и српске књижевности 19. и 20. века.

7. Методе истраживања

Из наведене радне литературе и концепције рада може се закључити да ће методологија Александре Матић, у дисертацији *Фолклорни обрасци у српској књижевности романтизма, авангарде и модернизма*, бити аналитичко-синтетички интердисциплинарни методолошки приступ, у вези са којим ће бити примењене: компаративна метода, структуралистичка и постструктуралистичка теорија, историцистички и социолошки приступ, семиотичко истраживање културе.

С обзиром на то да се насловом сугеришу два аспекта истраживања – први који се односи на фолклорну традицију и други који припада литерарној традицији, неопходно је дефинисати основне појмове које тема дисертације предвиђа, одредити им опсег, унутар којег би се утврдио и корпус истраживања. У тежишту испуњења речене методологије били би стога теоријски радови који за свој предмет имају дефинисање појмова фолклор, усмена и писана, тј. уметничка књижевност. Критичка анализа претходних истраживања појма фолклора представља полазиште рада с обзиром на то да је фолклор често посматран у ужем смислу – као усмена књижевност, или пак у ширем смислу – обухватајући поље етнологије, антропологије, социологије. Сагледавањем промена при дефинисању значења и опсега фолклора могуће је утврдити да су промене произиле из различитих друштвено-историјских, теоријских и критичких перспектива, од којих потиче и изменјено схватање субјекта фолклора. Од самих почетака фолклористичких истраживања фолклор остварује релациони идентитет јер се перципира или у хијерархијском односу ниске, пучке према „високој”, елитној култури и западним културним обрасцима, или као „Друго” писменог друштва, односно као усмена књижевност у односу на писану. Отуда се препознавање фолклорних образца унутар литерарне традиције посматра као место сусрета културних образаца, као дијалог који изискује укључивање интертекстуалних теоријских претпоставки и интердисциплинарни приступ у сагледавању проблема. Интердисциплинарни оквир дисертације предвиђа активирање релевантних знања постигнутих у етнолошким и културолошким истраживањима.

Према сугестији Алана Дандеса, при изучавању фолклора и трансформационих одлика његовог присуства у писаној књижевности нужно је спровести два кључна поступка: идентификација и тумачење (Дандес 2007). Први поступак предвиђа аналитички, структурални приступ у проучавању, којим се осветљава природа фолклорног предмета, али је други поступак значајнији за остваривање циља истраживања јер се њиме, посебно применом компаративне методе и откривањем интертекстуалних односа, открива разлика у односу на већ постојећи предмет, односно откривају смерови реконтекстуализације фолклорних образаца.

Пошто је значење одређено контекстом, у дисертацији је неопходно испитати компаративне, историјске, културолошке и социолошке аспекте опозиција народно/природно – уметничко/вештачко, анонимно/колективно – индивидуално, усмено – писано. Компаратистичка испитивања проблематизују значењску истоветност реактивиране грађе из дубоке старине, јер када се та грађа

одвоји од свог основног контекста и неки њен елемент пређе у нови поетички регистар, онда она постаје преображен градиво, које омогућава нове, па и постструктуралистичке (интертекстуалне, психоаналитичке итд.) интерпретације. Интерпретативне/конститутивне технике кроз које се твори смисао фолклорних образца одвијају се у одређеном поетичком, друштвено-културном, политичком окружењу, које се такође анализира у раду. Та „неизречена места“ културе, уписана у фолклорне обрасце, осветљавају се на темељу постструктуралистичких теоријских претпоставки: фолклорни обрасци делују у мрежи текстуалности као свеукупност своје конкретне реализације и претходних и будућих „текстуалних трагова“ који су као „вишак“, у односу на оно што се зна и оно што је речено, присутни у тој конкретизацији. Методолошку основу истраживања представља идентификовање и тумачење конкретних фолклорних образца у одабраним књижевним текстовима романтизма, авангарде и модернизма, што омогућава и да се унутар структура дела писане литературе 19. и 20. века препозна и „несвесно“ традиционалне културе.

Процес дешифровања фолклорних образца као интертекстуалних компоненти који у систему текстова културе успостављају однос са другим, писаним формама књижевности одвија се на површинском слоју међутекстовне испрелеплености у којој долази до прекодирања интертекста, али се поред тога не изостављају ни принципи конструкције текста који омогућавају дубљу перспективу проучавања, односно тзв. архитекстуалност, као регулативни модел, којим се остварује одређени тип дискурса. Формално разматрање преузетих формула и жанрова не иссрпујује могућности комуникације са разноликим дискурсима фолклора, тако да је неопходно узeti у обзир и дубину искуства која садржи митопоетски систем уписан у саме принципе конструкције текста.

8. Очекивани резултати докторске дисертације

Дисертација *Фолклорни обрасци у српској књижевности романтизма, авангарде и модернизма* Александре Матић требало би да протумачи, образложи и докаже следеће очекиване резултате истраживања:

- Да се идентификују фолклорни обрасци који се јављају у епохи романтизма, авангарде и модернизма и да се утврде законитости по којима се одређени аспекти фолклора актуелизују у датом тренутку.
- Да се идентификовани фолклорни обрасци протумаче са савремених теоријских позиција и да се утврди која се значења приписују у складу са поетичким особеностима епохе.
- Да се утврди у којој мери се богатство фолклора очituје управо у разноликости обраде грађе у писаној књижевности.
- Да се укаже да уписивање фолклорних образца не подразумева линеарни низ којим се настављају идеје романтизма у модерној књижевности, већ да се управо њихова обрада, чак и у најдеструктивнијим и антитрадиционалним стваралачким поступцима остварује на нов и продуктиван начин.
- Да се утврди модел за препознавање фолклорних образца и њихових обрада и у делима других аутора који нису обухваћени корпусом.

9. Okvirni sadržaj disertacije

Докторска дисертација Александре Матић требало би, као веома темељна и широкострано постављена, да садржи следећа поглавља, која ће током истраживања и писања дисертације применом тематских, идејних и формалних критеријума бити подељена у неколико потпоглавља:

I УВОД

1. Фолклор: знање, мишљење, уметност
  - 1.1. Vox populi – ко је народ?
  - 1.2. Формирање ‘фолклорног канона’ и текстуализација фолклора
2. Усмено vs. писано (комуниколошке и поетолошке специфичности)
  - 2.1. Фолклор као текст културе (интертекстуални аспекти)
3. Осврт на претходна истраживања у србији
4. Српска књижевност у дијалогу с фолклором:
  - 4.1. Романтизам
  - 4.2. Авангарда
  - 4.3. Модернизам

II ФОЛКЛОРНИ ОБРАСЦИ У СРПСКОМ РОМАНТИЗМУ:

1. Фолклорно наслеђе у обликовању идентитета
  - 1.1. (Де)конструкција епског хероизма: може ли се „живети Милошем”?
  - 1.2. Делија-девојка и идеалтипске жене у поезији Ђуре Јакшића и Јована Јовановића Змаја
  - 1.3. Драмско преосмишљавање идентитета (*Женидба* Максима Црнојевића)
2. Митско-магијске димензије поетског света у романтизму:
  - 2.1. Бранкове митске понорнице
  - 2.2. Мит и женско начело (Лаза Костић)
3. Фолклорни жанрови у романтизму: афирмација/трансформација усмене културе

III ФОЛКЛОРНИ ОБРАСЦИ У СРПСКОЈ АВАНГАРДИ

1. Матерња мелодија, расни дух и закони „разсличавања” (ново читање традиције)
2. Обредно-митски слојеви поезије Раствка Петровића и Момчила Настасијевића
3. Митско-пагански и хришћанско-мистички укрштаји:
  - 3.1. Фолклорна фантастика и мистицизам у авангардној прози
  - 3.2. Есхатолошко-историјска надградња мита (драма *Ђурађ Бранковић* Момчила Настасијевића и роман *Бурлеска господина Перуна бога грома* Раствка Петровића)
4. Винаверова пародија усмених жанрова и полемика са поетиком „варијантности”

IV ФОЛКЛОРНИ ОБРАСЦИ У СРПСКОМ МОДЕРНИЗМУ

1. Фолклорне фигуре/портрети као егзистенцијални обрасци модернистичке поезије (Васко Попа, Миодраг Павловић, Бранко Мильковић)
2. Алтер его модернистичког субјекта у митско-фолклорној симболизацији (Растко Петровић, Иво Андрић)
3. Транспозиција усмених жанрова ка поетском, драмском, прозном стваралаштву модерниста (Васко Попа, Љубомир Симовић, Иво Андрић)

В ЗАКЉУЧАК

10. Подаци о ментору

Ментор при изради докторске дисертације *Фолклорни обрасци у српској књижевности романтизма, авангарде и модернизма* Александре Матић биће доц. др Часлав Николић, доцент за научну област србијска (књижевност) на Филолошком уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу. Он је објавио једну научну монографију, преко тридесет научних радова, приредио неколико зборника радова са међународних конференција, учествовао на преко двадесет националних и међународних научних скупова, округлих столова и трибина у земљи и иностранству. Главни је уредник научног часописа *Липар* и истраживач на научном пројекту основних истраживања 178018: *Друштвене кризе и савремена српска књижевности култура: национални, регионални, европски и глобални оквир*. Наводимо неколико библиографских јединица доц. др Часлава Николића које потврђују његову компетентност:

2011. Часлав Николић, „Идеја државе у политичким текстовима Милоша Црњанског: *Идеје 1934/1935.*“, *Књижевна историја*, број XLIII 143/144, Београд, 2011, 305-315. [ISSN 0350-6428 = Књижевна историја, УДК 821.163.41.09 Црњански М., COBISS 184265228] M24

2014. Dušan Živković, Časlav Nikolić, „Moderne mitološke transformacije v pesničkem ciklusu *Odisej* Gregorja Strniše“, *Slavistična revija*, Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana, 4/2014, 607-619. [ISSN 0350-6894, UDC: 821.163.6.091, COBISS 761092] M23

2017. Никола Бубања, Часлав Николић, „Параславистичке студије: интерпункција, Дан и Црњански – љубав без генеративности“, *Српски језик: студије српске и словенске*, број XXII, Београд, 2017, 281-293. [ISSN 0354-9259 УДК 821.111.08 Дан Ц. 821.163.41.08 Црњански М. DOI 10.18485/sj.2017.22.1.17] M24

2010. Часлав Николић, „Еденски врт Времена чуда“, *Наслеђе*, број 14/2, темат: *Књижевност и лудило*, ФИЛУМ, Крагујевац, 2010, 181-194. [ISSN 1820-1768 = Наслеђе (Крагујевац), УДК 821.163.41.09-31 Пекић Б., COBISS 172233996] M51

2011. Часлав Николић, „Историја и моћ приповедања у Другој књизи Сеоба Милоша Црњанског“, *Наслеђе*, број 17, ФИЛУМ, Крагујевац, 2011, 325-336. [ISSN 1820-1768 = Наслеђе (Крагујевац), УДК 821.163.41-31.09 Црњански М., COBISS 514037422] M51

2012. Часлав Николић, „Историја, говор, култура: сведочанство трауме у роману *Травничка хроника* Иве Андрића“, 41. међународни научни састанак слависта у Вукове дане, Иво Андрић у српској и европској књижевности, Филолошки факултет, МСЦ, Београд, 2012, 563-571. [ISBN 978-86-6153-085-2, УДК 821.163.41 – 31.09:323, COBISS 193082124] M51

2013. Часлав Николић, „Идентитет песме Милана Ракића“, *42. међународни научни састанак слависта у Вукове дане, Развојни токови српске поезије*, Филолошки факултет, МСЦ, Београд, 2013, 359-366. [ISSN 0351-9066, УДК 821.163.41-14.09 Ракић, М., COBISS 518090596] **M51**

2016. Часлав Николић, „Унутрашње путовање ка радикалној другости: Музика у филмовима Дејвида Линча и *Роман о Лондону Милоша Црњанског*“, *Наслеђе*, 33, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2016, стр. 223-235. (УДК 78:791 Lynch D. 821.163.41-31.09 Crnjanski M. / ISSN 1820-1768 = Наслеђе (Крагујевац) / COBISS.SR-ID 115085068) **M51**

2008. Часлав Николић, „Настасијевићева 'Фрула' као формула“, *Радови Филозофског факултета*, број 10, књ. 1, Универзитет у Сарајеву, Филозофски факултет Пале, 2008, 135-142. [ISSN 1512-5859 = Радови (Филозофски факултет Пале), УДК 821.163.41.09, COBISS 514432917] **M52**

2013. Часлав Николић, „Смех игумана Стефана“, *Његош, ријеч скупља два вијека: зборник радова о стваралаштву Петра II Петровића Његоша (1813-2013)*, Удружење писаца Крагујевца, Крагујевац, 2013, 113-138. [ISBN 978-86-83545-54-4, УДК 821.163.41.09 Петровић Његош П. II:159.9 271.2-29, COBISS 204108044] **M45**

2014. Часлав Николић, „Јован Деретић Пут српске књижевности: идентитет, границе, тежње“, *Становиште савремености и историјска прошлост: Књижевни историчар Јован Деретић* (Зборник радова са Међународне научне конференције 'Књижевни историчар Јован Деретић', одржане на Филолошком факултету у Београду 24. XII 2012), Филолошки факултет, Београд / Филозофски факултет, Ниш, 2014, 211-218. [ISBN 978-86-6153-205-4 (ФФ), УДК 821.163.41.09 Деретић, Ј., COBISS 210749708] **M14**

2015. Часлав Николић, „Семантика воде у роману *Дан шести Раствка Петровића*“, *Српски језик, књижевност, уметност* (Зборник са IX међународног научног скупа *Српски језик, књижевност, уметност, одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 24–25. X 2014*), књ. 2: *Рат и књижевност*, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2015, 299-307. [ISBN 978-86-85991-81-3, УДК 821.163.41-31.09 Petrović R., COBISS 522238869] **M14**

2015. Часлав Николић, „Ревизија књижевноисторијског поимања краја 19. века у радовима Драгише Живковића о заснивању модерне српске књижевности“, *Књижевни теоретичар, стилистичар, историчар и компаратиста Драгиша Живковић* (Зборник радова са Међународне научне конференције *Књижевни теоретичар, стилистичар, историчар и компаратиста Драгиша Живковић одржане на Филолошком факултету у Београду 24. XII 2014*), Филолошки факултет, Београд, 2015, 283-295. [ISBN 978-86-6153-308-2 (брош.), УДК 82.02 821.163.41.09, COBISS 219546124] **M14**

Наведено препоручује доц. др Часлава Николића као компетентног ментора за предложену тему докторске дисертације Александре Матић *Фолклорни обрасци у српској књижевности романтизма, авангарде и модернизма*.

11. Научна област дисертације

Тема докторске дисертације *Фолклорни обрасци у српској књижевности романтизма, авангарде и модернизма* Александре Матић припада научној области: србијска (књижевност).

12. Научна област чланова комисије

Чланови Комисије су проучаваоци српске књижевности, будући да докторска дисертација Александре Матић подразумева књижевноисторијско, књижевнотеоријско и херменеутичко изучавање дела аутора који припадају српској књижевности трију формација: романтизма, авангарде и модернизма. Ужа научна област свих чланова Комисије, проф. др Драгана Бошковића, проф. др Славице Гароња Радованац и проф. др Александра Јеркова, јесте *Српска књижевност*.

Проф. др Драган Бошковић је редовни професор на Катедри за српску књижевност на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу. Аутор је пет научних монографија, приређивач двадесет књига/зборника, учесник на преко стотину међународних и националних научних скупова, и аутор преко осамдесет научних радова из своје области. Руководилац је научног пројекта основних истраживања 178018: *Друштвене кризе и савремена српска књижевности култура: национални, регионални, европски и глобални оквир*.

Проф. др Славица Гароња Радованац је ванредни професор на Катедри за српску књижевност на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу. Аутор је и приређивач тринест научних монографија и антологија, аутор преко тридесет научних радова из своје области, учесник је и на око тридесет међународних и националних научних скупова. Истраживач је на научном пројекту основних истраживања 178029: *Књижевство – историја и теорија женске књижевности на српском језику до 1915. године*.

Проф. др Александар Јерков је редовни професор на Филолошком факултету Универзитета у Београду, где предаје Српску књижевност 20. века. Истраживач је на научном пројекту основних истраживања 178016: *Смена поетичких парадигми у српској књижевности двадесетог века: национални и европски контекст*. Од 2013. године проф. Јерков је управник Универзитетске библиотеке у Београду. Био је уредник и члан редакције у неколико часописа, уредник у неколико издавачких предузећа. Аутор је осам научних монографија, приређивач пет антологија и више издања књижевних дела, аутор је око седамдесет научних радова.

Закључак и предлог

На основу свега изнетог, као нужан закључак следи да је тема *Фолклорни обрасци у српској књижевности романтизма, авангарде и модернизма*, као захтевна, актуелна, научно значајна, истраживачки изазовна и до сада неистражена (или недовољно истражена), подобна за обраду у оквиру докторске дисертације.

Тиме што је успешно завршила четврти семестар Докторских студија Српски језик и књижевност (модул: Докторске студије из књижевности), Александра Матић је испунила све законом предвиђене услове за пријаву докторске дисертације. Осим овог формалног услова, она је својим објављеним научним радовима и излагањима на конференцијама потврдила да испуњава и научне услове прописане *Правилником о пријави, изради и одбрани докторске дисертације Универзитета у Крагујевцу*. Образложение докторске дисертације које је кандидаткиња доставила потврђује да је реч о оригиналном раду, јасно профилисаног плана и хипотеза, проблемских целина, актуелне научнотеоријске методологије и адекватно пробране литерарне и теоријске грађе.

На основу свега наведеног, Комисија са одговорношћу препоручује Наставно-научном већу Одсека за филологију Филолошко-уметничког факултета и Већу за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу да Александри Матић одобри за израду докторске дисертације тему *Фолклорни обрасци у српској књижевности романтизма, авангарде и модернизма* под менторством доц. др Часлава Николића.

Крагујевац, јул 2017. године

КОМИСИЈА:

1. Др Часлав Николић, доцент (ментор)

Уједињена научна област: Српска књижевност
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Часлав Николић

2. Др Драган Бошковић, редовни професор

Уједињена научна област: Српска књижевност
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

3. Др Славица Гароња Радованац, ванредни професор

Уједињена научна област: Српска књижевност
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Гароња Радованац С.

4. Др Александар Јерков, редовни професор

Уједињена научна област: Српска књижевност
Филолошки факултет, Београд

Александар Јерков

ЗАХТЕВ
ЗА ДАВАЊЕ САГЛАСНОСТИ НА ИЗВЕШТАЈ О ПРЕДЛОГУ ТЕМЕ
ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Шифра за идентификацију дисертације _____

Шифра УДК¹ (бројчано) 821.163.41.09"18/20"(043.3)

СТРУЧНОМ ВЕЋУ ЗА ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКЕ НАУКЕ
УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ

Молим да у складу са чл. 30 Закона о високом образовању и чл. 128 Статута Универзитета дате сагласност на извештај комисије о оцени теме докторске дисертације:

Назив дисертације: *Фолклорни обрасци у српској књижевности романтизма, авангарде и модернизма*

Научна област УДК (текст): **српска књижевност**

Ментор (име и презиме, звање) др **Часлав Николић, доцент**

(Навести пет потпуних референци за радове ментора из уже научне или уметничке области из које је тема дисертације

2011. Часлав Николић, „Идеја државе у политичким текстовима Милоша Црњанског: *Идеје 1934/1935.*“, *Књижевна историја*, број XLIII 143/144, Београд, 2011, 305–315. [ISSN 0350-6428 = Књижевна историја, УДК 821.163.41.09 Црњански М., COBISS 184265228] M24

2014. Dušan Živković, Časlav Nikolić, „Moderne mitološke transformacije v pesničkem ciklusu *Odisej Gregorja Strniše*“, *Slavistična revija*, Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana, 4/2014, 607–619. [ISSN 0350-6894, UDC: 821.163.6.091, COBISS 761092] M23

2017. Никола Бубања, Часлав Николић, „Параславистичке студије: интерпункција, Дан и Црњански – љубав без генеративности“, *Српски језик: студије српске и словенске*, број XXII, Београд, 2017, 281–293. [ISSN 0354-9259 УДК 821.111.08 Дан Ц. 821.163.41.08 Црњански М. DOI 10.18485/sj.2017.22.1.17] M24

2010. Часлав Николић, „Еденски врт *Времена чуда*“, *Наслеђе*, број 14/2, темат: *Књижевност и лудило*, ФИЛУМ, Крагујевац, 2010, 181–194. [ISSN 1820-1768 = Наслеђе (Крагујевац), УДК 821.163.41.09-31 Пекић Б., COBISS 172233996] M51

2011. Часлав Николић, „Историја и моћ приповедања у *Другој књизи Сеоба* Милоша Црњанског“, *Наслеђе*, број 17, ФИЛУМ, Крагујевац, 2011, 325–336. [ISSN 1820-1768 = Наслеђе (Крагујевац), УДК 821.163.41-31.09 Црњански М., COBISS 514037422] M51

2012. Часлав Николић, „Историја, говор, култура: сведочанство трауме у роману *Травничка хроника* Иве Андрића“, 41. међународни научни састанак слависта у Вукове дане, Иво Андрић у српској и европској књижевности, Филолошки факултет, МСЦ, Београд, 2012, 563–571. [ISBN 978-86-6153-085-2, УДК 821.163.41 – 31.09:323, COBISS 193082124] M51

2013. Часлав Николић, „Идентитет песме Милана Ракића“, 42. међународни научни састанак слависта у Вукове дане, *Развојни токови српске поезије*, Филолошки факултет, МСЦ, Београд, 2013, 359–366. [ISSN 0351-9066, УДК 821.163.41-14.09 Ракић, М., COBISS 518090596] M51

2016. Часлав Николић, „Унутрашње путовање ка радикалној другости:

Музика у филмовима Дејвида Линча и *Роман о Лондону* Милоша Црњанског”,
Наслеђе, 33, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2016, стр. 223–235.
(УДК 78:791 Lynch D. 821.163.41-31.09 Crnjanski M. / ISSN 1820-1768 = Наслеђе
(Крагујевац) / COBISS.SR-ID 115085068) **M51**

Кратко образложение теме (до 100 речи)

Предмет истраживања у дисертацији јесу фолклорни обрасци, преко којих су традиционална уметност, мишљење, знање и пракса, инкорпорирани у књижевност српског романтизма, авангарде и модернизма – трију епоха чије поетике омогућавају да се одређени аспекти фолклора афирмишу у систему модерне књижевности. Истраживање се усмерава ка вредностима које се у поетици епохе и појединачних аутора отварају ка фолклору и различитим облицима трансформисања фолклорне грађе. Циљ рада је да се у дијалогу „литерарне”, „модерне” културе са различитим аспектима фолклора, као изразима шире традицијске културе, идентификују и протумаче процеси прекодирања од митског, обредног, паремијског ка идеолошком, социокултурном, религиозном, историјском, психолошком, филозофском кодификовању.

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Презиме и име кандидата: Александра Матић

Назив завршеног факултета: Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

Одсек, група, смер: Српски језик и књижевност

Година дипломирања: 2013.

Назив магистарског рада, односно докторског студијског програма: Докторске студије Српски језик и књижевност (модул: Књижевност)

Научно подручје: Филолошке науке (наука о књижевности)

Година одbrane:

Факултет и место: Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

Број публикованих радова: (навести референце за три најважнија рада кандидата из уже научне области из које је тема дисертације

2016. „Вук, пас и човек у роману *Дан шести Раствка Петровића*”, *Canis lupus између обредне маске и књижевне животиње*, Министарство културе и информисања РС и ФИЛУМ, Крагујевац, 2016, 177–195. (УДК 398:639.111.7]:821.163.41-31.09 Petrović R.; ISBN 978-86-80596-00-6; COBISS.SR-ID 228279564) **M45**

2016. „Трагање за идентитетом у приповеци *Пустинjak и меденица Раствка Петровића*”, *Philologia Mediana: годишњак за српску и компаративну књижевност*, бр. 8, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, 2016, 225–234. (УДК 821.163.41.09-34 Петровић Р.; ISSN 1821-3332) **M51**

2017. „Митски преобрађаји у циклусу *Магновења* Момчила Наставијевића”, *Савремена проучавања језика и књижевности: зборник радова са VIII научног скупа младих филолога Србије*, Књ. 2, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2017, 65–77. (УДК 821.163.41-1.09 Nastasijević M.; COBISS.SR-ID 231717644; ISBN 978-86-80796-06-2) **M63**

Назив и седиште организације у којој је кандидат запослен: Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу

Радно место: Асистент за ужу научну област Српска књижевност на Катедри за српску књижевност

**ПОТВРЂУЈЕМО ДА КАНДИДАТ ИСПУЊАВА УСЛОВЕ УТВРЂЕНЕ ЧЛ. 30 ЗАКОНА
О ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ И ЧЛ. 128 СТАТУТА УНИВЕРЗИТЕТА
У КРАГУЈЕВЦУ**

У прилогу вам достављамо:

- Извештај Комисије о оцени теме;

- Одлуку научно-наставног већа факултета о одобравању теме за израду докторске дисертације.

Крагујевач,
(место и датум)
28. 8. 2017. god.

Декан Филолошко-уметничког факултета

Радомир Томић, редовни професор